

3.7 Аналіз транскордонних та територіальних загроз у 2005 році

Транскордонні загрози

У 2005 році в Україні та суміжних з нею державах існувала небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів.

Найбільшу небезпеку становили радіаційні загрози. Аварії на Рівненській, Южно-Українській та Хмельницькій АЕС могли призвести до радіоактивного зараження територій Білорусі, Польщі, Молдови, Румунії.

Для території України суттєву загрозу радіаційної небезпеки створювали атомні електростанції Росії, Литви, Болгарії, Угорщини. При аваріях на них під радіаційне ураження могли потрапити території практично всіх регіонів України.

Негативний вплив на екологічну ситуацію в Україні продовжувала створювати Молдовська ТЕС (ДРЕС), яка знаходиться на території Молдови, але зола та шлаки від використання вугілля по шламопроводу переноситься на територію Одеської області.

Небезпечку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) спричиняли підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Росії, Молдови, Болгарії, Румунії, Словаччини, Польщі, Білорусі, з них найбільше - підприємства, зосереджені на території Білорусі, Польщі.

На території Східної Словаччини розташовані декілька хімічних підприємств нафтогазопереробки, можлива аварія на яких могла завдати екологічної шкоди західним областям України, особливо Закарпатській.

Екологічно небезпечні об'єкти Румунії мали значний вплив на стан природних ресурсів Закарпатської області (в першу чергу водних та повітряних).

Особливої уваги потребувало ймовірне різноманітне забруднення водного середовища. Це стосувалось, насамперед, річки Дунай (вплив підприємств Румунії в Придунав'ї), басейни річки Тиси.

За результатами екологічних досліджень фахівців комісії ЄС, у Румунії було виявлено 24 потенційні джерела забруднення р. Тиса, які призводили до постійного її забруднення небезпечними сполуками. Джерелом забруднення поверхневих вод р. Тиса могли бути також і підприємства гірничовидобувної промисловості Румунії, що здійснюють видобування таких металів, як цинк, мідь, кадмій, олово, свинець, хром. Забруднення, в основному, відбувається під час аварійних скидів зі шламосховищ гірничовидобувних підприємств. Прикладом можуть бути наслідки техногенних катастроф на румунських золотовидобувних підприємствах, котрі регулярно забруднювали басейн р. Тиса. Так, у грудні 2005 року на золотовидобувній шахті Бая - Борша (Румунія) сталася аварія з викидом важких металів (ціанідів) у річку Цісла, яка впадає у річку Вішеу, з подальшим витоком у річку Тиса на території України, в районі с. Ділове Рахівського району Закарпатської області. У зв'язку з подією було тимчасово припинено забір води зі свердловини в смт Великий Бичків та з відкритого водозабору у м. Тячів.

Державним управлінням екології та природних ресурсів спільно з обласною санітарно-епідеміологічною станцією (далі - СЕС) здійснювався систематичний забір проб води з р. Тиса у створі впадання р. Вішеу та вниз за течією р. Тиса для проведення фізико-хімічних аналізів.

На гідрологічних постах Закарпатського обласного виробничого управління по меліорації і водному господарству було організовано контроль за хімічним складом води у р. Тиса.

З метою недопущення потрапляння води у систему централізованого водопостачання працівниками Закарпатської обласної СЕС проводився регулярний

відбір проб у створах р. Тиса на територіях Рахівського, Тячівського, Хустського, Виноградівського, Берегівського та Ужгородського районів. Протягом періоду спостереження показники гранично допустимих концентрацій важких металів у воді не перевищували встановлених нормативів.

З метою контролю за якістю поверхневих вод р. Тиса в районі українсько-румунського кордону встановлено 5 створів спостереження, з яких 2 - міжнародні. Всього по р. Тиса влаштовано 8 створів спостереження, з яких 4 - міжнародні. Контроль якості води р. Тиса проводиться щомісячно Державним управлінням екології та природних ресурсів у Закарпатській області спільно з Румунською Стороною.

Складною проблемою залишалось забруднення Дунаю. Внаслідок аварійних викидів з відстійників промислових підприємств протягом 2000-2005 рр. у воду надходили сполуки важких металів, які відзначаються дуже високою токсичністю, зокрема концентрація ціанідів, ацетоціангідрину.

Загалом, р. Дунай і її притоки на кордоні з Румунією, Молдовою, Угорщиною та Словаччиною були забруднені переважно фенолами і сполуками важких металів та значно менше нафтопродуктами і сполуками азоту.

Негативний екологічний вплив транскордонного характеру на р. Дністер продовжували створювати:

- робота Дністровського гідровузла: викид води через турбіни Дністровської ГЕС призводить до зниження температури води в нижньому б'єфі на 8-10°, що є наслідком збіднення видового складу біоресурсів та згубно впливає на них під час нересту. Молдовська сторона неодноразово порушувала це питання у ході слухань, включаючи міжпарламентські;
- забруднення р. Дністер стічними водами з території Молдови. Це створювало загрозу для Біляївського водозабору, єдиного джерела питного водопостачання м. Одеси та навколишніх районів.

Проблема транскордонного забруднення р. Сіверський Донець вивчалась у рамках проекту TACIS "Загальна програма по управлінню водними ресурсами". Басейн р. Сіверський Донець забруднений, в основному, нафтопродуктами, сполуками азоту, важкими металами і фенолами.

На північно-східному і північному кордоні з Білоруссю та Росією поверхневі води р. Дніпро забруднювалися переважно сполуками важких металів, нафтопродуктами, фенолами та сполуками азоту.

Потенційну загрозу для якості води становили атомні електростанції у басейні Дунаю, а також Смоленська та Курська АЕС у Росії. До потенційно небезпечних можна також віднести ділянки підводних переходів нафтопроводу "Дружба" через Сож, Дніпро та Прип'ять у межах Білорусі поруч із кордоном України.

Транскордонної шкоди, зокрема забруднення р. Дністер, продовжували завдавати каналізаційні очисні споруди (далі - КОС) м. Сороки (Республіка Молдова). Каналізаційні очисні споруди (рік введення в експлуатацію 1980), розташовані на землях Цекинівської сільської ради Ямпільського району, не працюють з 10 лютого 2002 року. Обслуговуючий персонал відсутній, перекачування стічних вод припинено через несправність напірного каналізаційного колектора, основною причиною якого є пошкодження труб абразивними частками (пісок) при транспортуванні стоків. Напірний каналізаційний колектор, у межах с. Цекинівка по вул. Гагаріна, прокладено в безпосередній близькості (2-10 м) від шахтних криниць, з яких місцеві жителі забезпечуються питною водою. З лютого 2002 року і по цей час неочищені стічні води на КОС с. Цекинівки (територія України) не надходять і з території Молдови скидаються в р. Дністер без очищення.

Крім того що зазначені каналізаційні очисні споруди не працюють, потенційну небезпеку для р. Дністер становить мулове господарство цих КОС, яке розташоване на лівому березі у межах 100-метрової прибережної захисної смуги. За весь період роботи КОС мул з його майданчиків не вивозився.

Ймовірну потенційну небезпеку для екологічного середовища та населення в Україні створював могильник радіоактивних відходів (Республіка Білорусь).

З метою розв'язання екологічних проблем в умовах взаємозалежності й трансграничності впливу антропогенного навантаження на навколишнє середовище є підписання у жовтні 2005 року Додаткового протоколу до Угоди між урядами держав-учасниць Організації Чорноморського Економічного Співробітництва (ОЧЕС) про співробітництво у наданні надзвичайної допомоги і ліквідації надзвичайних ситуацій, що виникли внаслідок лиха природного і техногенного характеру. В заході взяли участь представники держав-учасниць ОЧЕС, що прийняли рішення приєднатися до підписання Додаткового протоколу, а саме Республіка Вірменія, Республіка Греція, Грузія, Азербайджанська Республіка, Румунія, Республіка Молдова, Республіка Болгарія, Турецька Республіка і Україна. Додатковий протокол підписали представники 6 країн-учасниць ОЧЕС.

Для удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації у галузі запобігання та ліквідації наслідків транскордонних надзвичайних ситуацій доцільно забезпечити:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування у районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій;
- спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами сусідніх країн;
- розроблення та впровадження спільних Планів аварійно-рятувальних дій;
- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій;
- створення спільної інформаційно-моніторингової мережі;
- надання взаємної допомоги у разі виникнення надзвичайних ситуацій транскордонних техногенних загроз;
- відшкодування збитків за транскордонну шкоду стороною, з вини якої виникла надзвичайна ситуація.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

У 2005 році в Україні продовжувала функціонувати загальнодержавна система антитерористичних заходів.

У звітному році існували чинники зовнішнього та внутрішнього характеру поширення тероризму в нашій державі, зокрема:

- можливе перебування на території України прихильників терористичних організацій;
- використання лідерами терористичних структур території України з метою одержання додаткових джерел фінансування шляхом участі їх прихильників у контрабандних операціях, нелегальній міграції, наркобізнесі, виготовленні фальшивих грошей тощо;
- негативні аспекти міграційних процесів, що призвели до збільшення кількості нелегалів;
- наявність на території України об'єктів (підприємств, лабораторій), на яких

виробляються, зберігаються і використовуються небезпечні хімічні, біологічні та радіаційні матеріали і речовини, що створювали об'єктивні передумови для можливого вчинення актів технологічного тероризму.

Основними проблемними питаннями, які стосуються протидії актам технологічного тероризму, залишались:

- недосконалість системи внутрішньодержавного контролю у сфері поводження із хімічними та радіаційними речовинами, що можуть бути використані у створенні компонентів бойових отруйних та радіаційних речовин;
- недоліки в системі безпеки функціонування об'єктів хімічної, ядерної галузі, об'єктів, на яких використовуються отруйні і радіаційні речовини, біологічні патогенні агенти та об'єктів життєзабезпечення;
- незадовільний стан забезпечення населення та спеціальних підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом засобами індивідуального та колективного захисту;
- слабкий рівень матеріально-технічного забезпечення підрозділів сил цивільного захисту, санітарно-епідеміологічної служби та військ радіаційного, хімічного, бактеріологічного захисту Збройних Сил України.

З метою перевірки ефективності сил та засобів, які використовуються правоохоронними органами при здійсненні антитерористичної операції на об'єкті життєзабезпечення, вдосконалення практичних навичок координації дій заінтересованих відомств згідно з розробленими заходами реагування на терористичні прояви у конкретних ситуаціях, на Київській ГЕС у 2005 році відбулися широкомасштабні навчання з протидії можливим акціям тероризму, в яких взяли участь представники Київської обласної та Вишгородської районної держадміністрацій, фахівці різних відомств та правоохоронних органів, які входять до складу Координаційної групи антитерористичного центру при Управлінні СБУ в Київській області.

Службою безпеки України вживалися заходи щодо вдосконалення співробітництва із зарубіжними партнерами у сфері боротьби з міжнародним тероризмом. Антитерористичний центр при Службі безпеки України разом із МЗС України координував реалізацію центральними органами виконавчої влади міжнародних зобов'язань України у сфері взаємодії з Антитерористичним центром держав-учасниць СНД.

В Україні під егідою Антитерористичного центру при СБ України в жовтні 2005 року проведено міжнародне навчання "Joint assistance -2005" за участю представників України, Міжнародної організації із заборони хімічної зброї, Євроатлантичного координаційного центру з реагування на катастрофи НАТО та держав-учасниць. Метою навчання було відпрацювання механізмів припинення терористичного акту на хімічно небезпечному підприємстві та залізничному транспорті з подальшою ліквідацією його наслідків (хімічного забруднення значної території).

Понад 800 учасників рятувальних команд з різних країн світу вдосконалювали методику евакуації населення із забруднених територій та процедури наслідків "хімічної атаки".

Експерти багатьох країн-учасниць навчання підкреслили користь від налагодження особистих контактів з партнерами, адже саме такий рівень стосунків є найбільш ефективним при практичній реалізації антитерористичних та рятувальних операцій.

Те, що Україну було обрано для проведення таких широкомасштабних навчань, свідчить про визнання високого рівня підготовки українських спеціалістів у сфері боротьби з тероризмом. Задіяні у навчаннях підрозділи СБУ, МНС, інших організацій та відомств продемонстрували належний рівень взаємодії та скоординованості у здійсненні ймовірних антитерористичних операцій.

Під час міжнародних антитерористичних навчань "Joint assistanse -2005" було організовано спеціалізовану виставку "Антитерор та безпека" з експонуванням сучасних засобів зв'язку, систем захисту інформації, розвідки і технічного контролю, індивідуального захисту, медичного забезпечення та спеціальної техніки для ліквідації наслідків терористичного акту із застосуванням хімічної зброї. Представлені на виставці експонати призначені для використання під час антитерористичних заходів, попередження та ліквідації наслідків технологічного тероризму. Рятувальні команди країн-учасниць Конвенції про заборону хімічної зброї (КЗХЗ), а також понад сто міжнародних спостерігачів з 20 країн світу ознайомилися із новими розробками у сфері хімічної розвідки та технічного контролю зони ураження, із засобами індивідуального захисту, екіпіруванням, сучасним обладнанням для ліквідації наслідків терористичного акту із застосуванням небезпечних хімічних речовин, засобами медичного забезпечення персоналу, який залучається до рятувальних заходів під час надзвичайних подій.

У виставці взяли участь 17 фірм, 14 з яких - вітчизняні. Таке виробництво, як правило, малопробиткове, проте витрати компенсуються подякою врятованих людей. Мета виставки - стимулювати подальший розвиток новітніх розробок та впровадження сучасних світових технологій захисту людства від техногенних катастроф та надзвичайних ситуацій.

У Ялті в Лівадійському палаці 27-28 жовтня 2005 року відбулося чергове засідання Ради керівників органів безпеки і спецслужб держав-учасниць Співдружності незалежних держав. З моменту утворення цієї координуючої структури (березень 1997 року) її діяльність дає змогу правоохоронним органам спеціального призначення СНД на основі єдиної договірно-правової бази і в тісній взаємодії вирішувати актуальні завдання боротьби з тероризмом, міжнародною організованою злочинністю, наркобізнесом, нелегальною міграцією.

У Криму керівники спецслужб розглянули різнобічні аспекти діяльності Антитерористичного центру СНД, обговорили проблеми співробітництва у боротьбі з тероризмом. Учасники засідання обмінялися думками з питань боротьби зі злочинами у сфері комп'ютерної інформації, створення міцного заслону бандформуванням, контрабанді наркотиків і зброї, ефективної протидії нелегальній міграції в межах територій незалежних країн Співдружності, а також щодо удосконалення системи інформаційного обміну.

Уперше в рамках таких зустрічей на засіданнях були присутні іноземні спостерігачі - керівники спецслужб і правоохоронних органів з Німеччини, Італії, Іспанії, Франції. Учасники засідання підписали з обговорюваних питань ряд документів про взаємодію між спецслужбами. Як свідчить практика, узгодженість дій правоохоронних органів відповідає інтересам багатьох держав, а також акумулює значні потенційні можливості для подальшого розвитку і зміцнення взаємовигідного співробітництва.

Питання забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні потребує подальшого комплексного, всебічного підходу і напрацювання відповідних міжнародних законодавчих актів та системи ефективних практичних заходів щодо недопущення спроб поширення тероризму на техногенно небезпечні об'єкти.

З метою удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру доцільно передбачити:

- вжиття додаткових організаційно-правових, інженерно-технічних, оперативно-розшукових заходів щодо усунення недоліків у системі безпеки функціонування хімічно, радіаційно, біологічно та техногенно небезпечних об'єктів;
- посилення заходів щодо контролю за ввезенням на територію України отруйних, радіаційних речовин та бактеріологічних (біологічних) засобів;

- вдосконалення нормативно-правової бази у сфері забезпечення безпеки техногенно небезпечних об'єктів та об'єктів, на яких використовуються отруйні речовини і біологічні патогенні агенти, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) зброї, зокрема:
- удосконалення існуючої системи щодо особливостей порядку ідентифікації, обліку та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки, на яких застосовуються небезпечні речовини подвійного використання, що можуть бути використані у створенні зброї масового ураження;
- передбачення заходів щодо забезпечення дієвого функціонування підрозділів сил цивільного захисту до ліквідації наслідків застосування хімічної та бактеріологічної (біологічної) зброї. Посилення контролю за виконанням центральними та місцевими органами виконавчої влади вимог чинних законодавчих та нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту населення;
- забезпечення заходів щодо активізації участі України у міжнародному співробітництві у сфері протидії актам технологічного тероризму;
- забезпечення належного бюджетного фінансування заходів хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації рідинних компонентів ракетного палива та інших технічних токсичних речовин.